

Türkiye’deki tabiat parklarının rekreasyonel açıdan analizi

Ş.Doğanay Yener^{1,*}

^{1,*} İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 34473, Bahçeköy, İstanbul.

Sorumlu yazar: doganay@iuc.edu.tr

Özet

19. yüzyıl itibariyle teknolojiye yaşanan gelişmeler ve tarım devriminin gerçekleşmesiyle kırdan kente göç yaşanarak, hızlı bir kentleşmenin yaşanmaya başlandığı bir döneme geçilmiştir. Bu dönem iki olguyu da beraberinde getirmiştir. İlki kentleşme baskısı altındaki doğal alanların korunma zorunluluğu, diğeri ise kırdan uzaklaşmak zorunda kalan insanın doğada vakit geçirme özlemidir. Günümüzde hızlı nüfus artışıyla beraber insanların rekreasyonel aktivitelerine olanak tanıyan doğadaki bu alanların değeri daha da artmıştır. Bu alanlar içerisinde tabiat parkları sahip olduğu bitki örtüsü ve yaban hayatıyla dikkat çekerken, aynı zamanda kullanıcıların dinlenme ve eğlenme gibi önemli gereksinimlerini karşılamaktadır. Bu çalışma kapsamında Türkiye’deki mevcut tabiat parkları ve bu parkların insanlara sunduğu rekreasyonel aktivitelerin irdelenmesi amaçlanmıştır. Ülkemizdeki mevcut 250 tabiat parkının değerlendirildiği çalışmada, illere göre dağılımları, büyüklükleri ve içerdikleri rekreasyonel aktiviteler ele alınmıştır. Buna göre aktivite ve alt yapı bilgilerine ulaşılan 194 adet tabiat parkında, toplamda 53 farklı rekreatif aktivitenin yapıldığı tespit edilmiştir. En yaygın yapılan aktivitenin doğa yürüyüşü olduğu ve onu takiben sırasıyla fotoğrafçılık ve piknik aktivitelerinin geldiği belirlenmiştir. Son olarak bu alanlar sürdürülebilir kalkınma açısından ele alınarak, gelecek nesillere aktarılmalı ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Doğa koruma, tabiat parkı, rekreasyon

Recreational Analysis of Nature Parks in Turkey

Abstract

As of the 19th century, with the developments in technology and the realization of the agricultural revolution, a period of rapid urbanization began to be experienced, with migration from rural to urban areas. This period brought two phenomena with it. The first is the necessity of protecting natural areas under the pressure of urbanization, and the other is the longing of people who have to move away from the countryside to spend time in nature. Today, with the rapid population growth, the value of these areas in nature, which allow people's recreational activities, has increased even more. While nature parks attract attention with their vegetation and wildlife, they also meet the important needs of users such as resting and entertainment. Within the scope of this study, it was aimed to examine the existing nature parks in Turkey and the recreational activities of these parks. In the study, the existing 250 nature parks in our country were evaluated, their distribution according to the provinces, their sizes and the recreational activities they included were discussed. Finally, these areas were discussed in terms of sustainable development and suggestions were made regarding to their transfer through the future generations.

Key words: Nature conservation, nature park, recreation

Giriş

Ülkemiz, olağanüstü doğal güzelliklere ve kültürel değerlere sahiptir. Doğal, tarihi ve kültürel miras olarak kabul edilen çok sayıda milli park, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı ve tabiat parkına sahip olması, bunun en güzel göstergelerinden biridir. Bu doğa harikası alanlar aynı zamanda rekreasyonel açıdan yüksek potansiyele sahip olması, mevcut bitki örtüsünün ve yaban hayatının zenginliği, doğal peyzaj çeşitliliği gibi özellikleri nedeniyle insanların kent yaşamındaki yoğunluklarından kurtulduğu ve nefes aldığı alanlar olarak oldukça kıymetlidir. Ekoturizm kavramının giderek yaygınlaştığı günümüzde, insanların bu tür doğal güzellikleri ziyaret etmek ve rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılama eğilimi oldukça fazladır.

1983 tarihli 2873 sayılı Milli Parklar Kanununa göre, koruma statüsü verilecek doğal alanların (Milli Parklar, Tabiat Parkları, Tabiatı Koruma Alanları, Tabiat Anıtları) içinde sadece Milli Parklar ve Tabiat Parkları rekreasyon/turizm amaçlarına hizmet edebilecek şekilde belirlenmiştir (Gül ve ark. 2005). Tabiat parkları yine aynı Milli Parklar Kanunu'nda; "Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara büyüklüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarıdır" şeklinde ifade edilmektedir. Orman ve orman rejimine tabi yerlerde tabiat parkları Orman ve Su İşleri Bakanlığının onayı ile belirlenir. Orman ve orman rejimi dışında kalan yerlerde ise bu alanlar Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca tescil edilmektedir (URL-1).

Tabiat parklarının taşınması gereken özelliklerden bazıları; devletin mülkiyetinde, üstün tabii fizyografik yapıya, bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliklerine ve manzara güzellikleri ile rekreasyon potansiyeline sahip, kaynak ve manzara bütünlüğünü sağlayacak yeterli büyüklükte, özellikle açık hava rekreasyonu yönünden farklı ve zengin bir potansiyele sahip, mahalli örf ve adetlerin, geleneksel arazi kullanma düzeninin ve kültürel manzaraların ilgi çeken örneklerini de ihtiva edebilmelidir (Tekin ve ark. 2014). Türkiye'de tabiat parkı statüsünde toplam 250 adet korunan alan bulunmaktadır. Bu tabiat parklarının, 50'si doğal sit, 7'si arkeolojik sit, 4'ü hem doğal hem arkeolojik sit, 1 tanesi ise hem doğal hem de tarihi sit niteliğindedir. Doğal sit alanı ilan edilmiş olanlar kullanıcılara rekreasyonel açıdan da farklı olanaklar tanımaktadır. Arkeolojik ve tarihi sit alanı olanlar ise kültür turlarına olanak sağlamaları açısından bir cazibe merkezidir. Türkiye'nin ilk tabiat parkı 1983 yılında kurulmuş olan Fethiye Ölüdeniz'deki Kıdrak Tabiat Parkı'dır. Burası aynı zamanda doğal sit alanıdır. Daha sonra 1984 yılında Çorum'da Çatak Tabiat Parkı, 1988 yılında ise Bolu'da Abant Gölü Tabiat Parkı olarak ilan edilmiştir.

Tabiat parkları ve diğer doğa koruma alanlarının rekreasyonel açıdan değerlendirilmelerini konu alan çok sayıda çalışma (Akten ve Gül 2014, Altunöz ve ark. 2014, Dal ve Karayılmazlar 2019, Gül ve ark. 2005, Kaptan Ayhan, 2019, Özçalık ve Kumru 2019, Öztürk ve Gül 2020, Polat ve Aktaş Polat 2016, Sezer ve Bekdemir 2017, Surat ve ark. 2014, Şahbaz ve Altınay 2015) mevcuttur. Bu çalışmalar, genel olarak rekreasyon aktivitelerine yönelik potansiyelin belirlenmesine yönelik gerçekleştirilmiş olup, alanların rekreasyonel açıdan uygunluğuna odaklanmışlardır.

Kullanıcılar için farklı rekreasyon olanakları sunuyor olması şüphesiz tabiat parklarının insanlar için cazip bir yer haline gelmesini sağlayan en önemli özelliklerindedir. Sunulan bu olanakların yerli ve yabancı turist bakımından ülke ekonomisine katkısı oldukça fazladır. Özellikle korunması gereken tabiat alanlarını barındırdıklarını düşünecek olursak, sürdürülebilir kalkınma bağlamında bu alanları ele almak daha doğru olacaktır. Bu tabiat parkları bugünün kullanıcılarının gereksinimlerini karşılarken, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da karşılayabilecek nitelikte olması gerekir. Tabiat parklarının planlamaları yapılırken, koruma kullanma dengesi gözetilmeli ve de gelecek nesillere miras bırakılması gereken değerli alanlar oldukları gerçeği her zaman ön planda tutulmalıdır.

Tabiat parklarının rekreasyonel açıdan uygunlukları ve potansiyelleri detaylı olarak araştırılmış olsa da, mevcut tabiat parklarının sunduğu rekreasyon faaliyetlerinin genel karakterini ve bu alanlardaki alt yapı/donatı özelliklerinin detaylı irdelenmediği görülmüştür. Bu kapsamda şekillenen bu çalışma, Türkiye'deki tabiat parklarının sundukları rekreasyon faaliyetlerini ve alt yapı/donatılarını irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ülkemizdeki mevcut 250 tabiat parkı sistematik olarak değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Bu analiz çerçevesinde tabiat parklarındaki rekreasyonel faaliyetler ve alt yapı/donatı özellikleri irdelenerek öneriler geliştirilmiştir.

Malzeme ve Yöntem

Çalışmanın ana materyalini Türkiye'de mevcut bulunan tabiat parkları ve bunların içerdiği rekreasyonel aktiviteler oluşturmaktadır. Tabiat parkları ile ilgili verilerin temini için Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü resmi web sitesinden yararlanılmıştır (URL-2). Daha sonra tabiat parklarının rekreasyonel aktiviteleri ile alt yapı ve donatı elemanlarına ait veriler 2 grup altında incelenerek, excel dosyalarına işlenmiş ve ayrı ayrı analiz edilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde 250 tabiat parkının 239'unun buldukları il, tabiat parkı ilan edilme tarihleri ve alan büyüklüklerine ait bilgilere ulaşılmıştır (Tablo 1). Rekreasyonel aktiviteleri açısından ise sadece 194 tabiat parkına ait detaylı bilgiye ulaşılmıştır.

Ülke genelinde toplam 46 tabiat parkı ile ilişkili olarak hiçbir aktivite bilgisine ulaşılamamıştır. Aktivite bilgisine ulaşılamayan tabiat parklarının büyük çoğunluğu Karadeniz bölgesinde bulunmakta olup; Cehennem Deresi Kanyonu, Tavşan Tepesi, Geyiklibel Kanyonu, Aymaç, Harşit, Köroğlu, Şaban Kalesi, Baklabostan, Akgöl, Çatak kanyonu, Çamburnu, Sis Dağı ve Göl Dağı tabiat parklarıdır. Marmara Bölgesi'nde yer alıp hiç aktivite bilgisi bulunmayan tabiat parkları ise; Sarıklı, Erikli, Kınık Şelalesi, Vakıf, Danamandıra, Hacet Deresi ve Türkmenbaşı tabiat parklarıdır. Ege Bölgesi'nde yer alıp hiç aktivite bilgisi bulunmayan tabiat parkları; Erkmek, Frig Vadisi, Yedikapı, Ekmeksiz Plajı, İnbükü, Kovanlık ve Göğem-Zafer tabiat parklarıdır. Akdeniz Bölgesi'nde yer alıp hiç aktivite bilgisi bulunmayan tabiat parkları; Obruk Şelalesi, Karanlıkdere Kanyonu, Şahin Tepesi, Sarıkayalar ve Şehitlik tabiat parklarıdır. İç Anadolu Bölgesi'nde yer alıp hiç aktivite bilgisi bulunmayan tabiat parkları; Durusan Şah, Yunus Emre, Kuşulu, Canköy, Karşıyaka, Oymalık tabiat parklarıdır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alıp hiç aktivite bilgisi bulunmayan tabiat parkları; Dumanlı, Esentepe, Keklikkayası ve Günpınar Şelalesi tabiat parklarıdır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alıp hiç aktivite bilgisi bulunmayan tabiat parkları; Doğanlı, Eğil Peygamberler, Gaziantep Milli Mücadele ve Gap Şelaleleri tabiat parklarıdır.

Bulgular

Türkiye'deki Tabiat Parklarına İlişkin Genel Bulgular

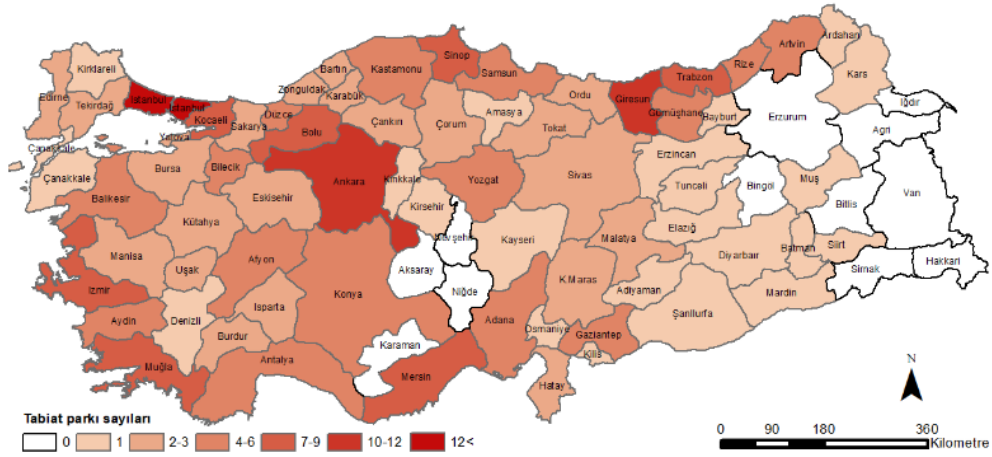
Türkiye'deki tabiat parklarının illere göre dağılımlarına baktığımızda en çok tabiat parkı İstanbul ilinde (26 adet) bulunmaktadır. Onu takiben 10 tabiat parkı ile Ankara ili ve 9 tabiat parkı ile Mersin, Muğla ve Bolu illeri gelmektedir. Tabiat parkı bulunmayan 11 ilimiz mevcuttur. Bunlar; Ağrı, Aksaray, Bingöl, Bitlis, Hakkari, Iğdır, Karaman, Nevşehir, Niğde, Şırnak, Van'dır (Şekil 1).

1984'ten günümüze Türkiye'deki tabiat parklarının ilan edilmiş yıllarına baktığımızda, büyük bir çoğunluğunun (toplam 205 tabiat parkının) son 10 yıl içerisinde (2011-2019) ilan edilmiş olduğu görülmektedir (Şekil 2).

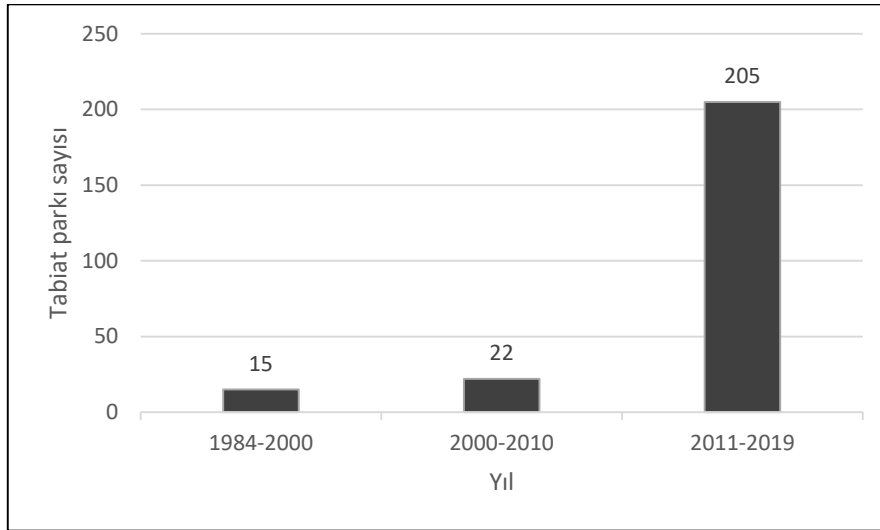
Tablo 1. Çalışma kapsamında incelenen tabiat parklarının illere göre dağılımı ve toplam büyüklükleri

İl adı	TP sayısı	Alan (ha)	İl adı	TP sayısı	Alan (ha)
Balıkesir	4	19661,19	Malatya	3	248,93
Denizli	1	14692,33	Bayburt	1	208
Aydın	4	11928,84	Şanlıurfa	1	204,75
Isparta	3	6473,3	Eskişehir	2	190
Gümüşhane	6	6029,32	Mersin	9	175,35
İstanbul	26	5036,18	Uşak	2	173,21
Adana	4	4659,38	Kütahya	3	159,84
Rize	4	4589,35	Sinop	3	154,62
Kocaeli	8	3441,53	Hatay	2	135,41
Bolu	9	3021,12	Diyarbakır	1	134,14
Artvin	5	2689,37	Kırşehir	1	127,59
Trabzon	7	2196,74	Kırkkale	1	107,53
Samsun	5	2157,6	Zonguldak	4	103,35
Adıyaman	2	2085,28	Edirne	3	101,74
Burdur -Muğla	1	1775	Batman	1	96
Giresun	8	1101,63	Burdur	2	95,38
Ankara	10	1064,8	Bartın	3	72,45
Gaziantep	5	962,53	Kilis	1	64
Konya	4	923,54	Mardin	1	52,78
Tokat	2	885,86	Ardahan	1	50,57
Erzincan	3	739,49	Osmaniye	1	50
Çorum	2	697,16	Muş	1	40
Antalya	4	677,51	Siirt	1	40
Bilecik	4	637,95	Karabük	1	37,4
Çankırı	3	584,41	Kırklareli	1	35,55
Yozgat	5	525,38	Yalova	2	23,76
Kahramanmaraş	2	519,18	Elazığ	1	22,5
İzmir	8	507,66	Kastamonu	3	20,86
Bursa	2	479	Ordu	2	20
Düzce	4	411,94	Sivas	1	17,99
Muğla	9	408,4	Kayseri	1	17,37
Afyonkarahisar	4	389,23	Manisa	2	16,87
Sakarya	3	376,36	Tunceli	1	15,55
Tekirdağ	2	299,14	Kars	1	11
Amasya	1	259,6	Çanakkale	1	5,85
			Genel Toplam	239	105917,6

Toplamda ülkemizdeki 54 tabiat parkının doğal sit varlığına sahip olduğu görülmektedir. Doğal sit niteliğindeki tabiat parklarımızın 15 tanesi İstanbul ilinde yer almaktadır. İkinci en fazla doğal sit niteliğindeki tabiat parkı içeren ilimiz Muğla'dır (7 adet). Onu takiben Trabzon ve İzmir'de 3'er tane doğal sit niteliğinde tabiat parkı mevcuttur. Bu tabiat parklarından en büyükleri ise 19624 ha ile Ayvalık Adaları (Balıkesir), en küçüğü ise 1,59 ha'lık alanı ile Sarımsaklı (Balıkesir) Tabiat Parkı'dır. İkinci büyük doğal sit varlığına sahip tabiat parkı ise 11842 ha alanı ile Aydın ilindeki Bafa Gölü'dür (Tablo 2).

Şekil 1. Tabiat parklarının illere göre dağılımı

Şekil 2. Tabiat parklarının ilan ediliş yıllarına göre dağılımı

Tablo 2. Doğal sit varlığına sahip tabiat parkları ve büyüklükleri

Tabiat parkı adı	İl adı	Alan ha.	Tabiat parkı adı	İl adı	Alan ha.
Ayvalık Adaları	Balıkesir	19624	Tanay	İzmir	30
Bafa Gölü	Aydın	11842	Marmaracık Koyu	İstanbul	27
Gölcük (Isparta)	Isparta	5888	Vakıf	Edirne	27
Polonezköy	İstanbul	2931	Ölüdeniz – Kıdrak	Muğla	25
Altıparmak	Artvin	2111	Aydıncık	Mersin	24
Gölbashi Gölleri	Adıyaman	2080	Mehmet Akif Ersoy	İstanbul	24
Uzungöl	Trabzon	1642	Sera Gölü	Trabzon	22
Ballıkayalar	Kocaeli	1603	Çiçekli	İzmir	21
Beşkayalar	Kocaeli	1100	Çubucak	Muğla	21
Balıca Mağarası	Tokat	485	Mihrabat	İstanbul	20
Sadağı Kanyonu	Bursa	436	F. Rıfki Atay	İstanbul	19
Danamandıra	İstanbul	381	Kirazlıbent	İstanbul	19
Kocakoru Ormanı	Konya	331	Bentler	İstanbul	16
İnbükü	Muğla	286	Küçük Kargı	Muğla	15
Boraboy	Amasya	260	Usluk Koyu	Muğla	14
Poyrazlar Gölü	Sakarya	231	Danişment	Edirne	13
Kelebekler Vadisi	Ankara	177	Değirmenburnu	İstanbul	13
Günpınar Şelalesi	Malatya	135	Elmasburnu	İstanbul	13

Kayabaşı	Trabzon	134	Ekmeksiz Plajı	İzmir	10
İl Ormanı	Sakarya	103	Irmak	İstanbul	10
Tatlıca	Sinop	72	Dilburnu	İstanbul	7
Hamsilos	Sinop	68	Tomara Şelalesi	Gümüşhane	7
Neşetsuyu	İstanbul	67	Kovanlık	Muğla	4
Göztepe	İstanbul	59	Ömer Eşen	Muğla	4
Salda Gölü	Burdur	57	Büyükada	İstanbul	3
Suuçtu	Bursa	43	Kömürcübent	İstanbul	3
Cehennem Deresi Kanyonu	Artvin	32	Sarımsaklı	Balıkesir	2

Rekreatif Aktiviteler Açısından Tabiat Parklarına İlişkin Bulgular

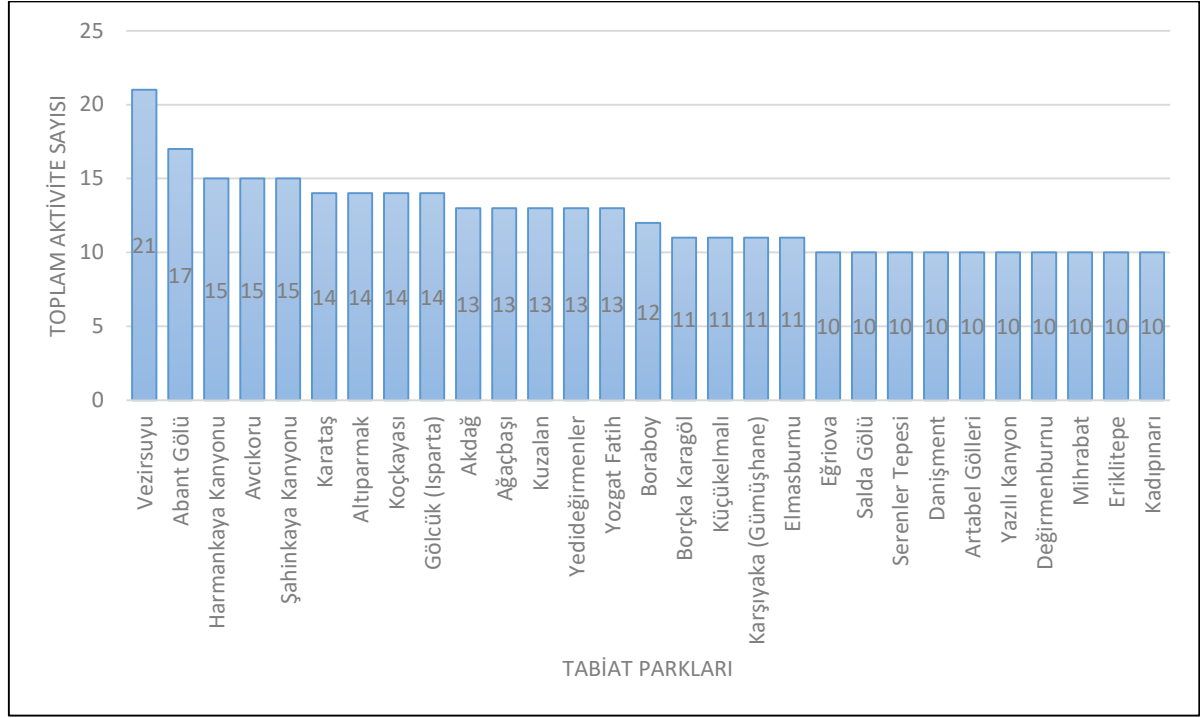
Türkiye’de tabiat parklarında yapılan aktiviteler Tablo 3’te sıralanmıştır. Ülke genelinde toplamda 53 farklı rekreatif aktivitenin tabiat parklarında yapıldığı görülmektedir. Buna göre %72,34 oranı ile ‘doğa yürüyüşü’ en fazla yapılan aktivite olma özelliğindedir. İkinci sırada %63,83 lük oranla ‘fotoğrafçılık’ ve üçüncü sırada da %59,57’lik oran ile ‘piknik’ aktiviteleri gelmektedir. Yine ülkemizdeki tabiat parklarını aktiviteler bakımından sıralarsak en az yapılan aktiviteler; deve gezintisi, fırın, ip parkuru ve pentatlon, mavi gölde yüzme ve trenle göl turudur.

Tablo 3. Tabiat parklarında yapılabilen aktiviteler ve dağılımları

Aktivite	Sıklık	Yüzde %	Aktivite	Sıklık	Yüzde %
Doğa Yürüyüşü	170	72,34	Kaya Tırmanışı	8	3,40
Fotoğrafçılık	150	63,83	Kültür Turizmi	7	2,98
Piknik	140	59,57	Yamaç Paraşütü	7	2,98
Çadırli Kampçılık	74	31,49	ATV Safari	6	2,55
Bisiklet Sporu	72	30,64	Bilimsel Tur	6	2,55
Yaban Hayatı Gözlemciliği	64	27,23	Köy Pazarı	6	2,55
Günübirlik kullanım	58	24,68	Mağara Araştırma	6	2,55
Olta Balıkçılığı	42	17,87	Yön Bulma	6	2,55
Manzara Seyiri	39	16,60	Basketbol	5	2,13
Kuş Gözlemciliği	34	14,47	Ekolojik Turlar	5	2,13
Doğa Turizmi	26	11,06	Resim Çizim Aktivitesi	5	2,13
Karavanlı Kampçılık	26	11,06	Uçurtma Festivali	5	2,13
Yüzme	25	10,64	Kayak	4	1,70
Botanik Gezisi	22	9,36	Voleybol	4	1,70
Dağ Bisikleti	22	9,36	Atla Göl Turu	3	1,28
Konaklama	22	9,36	Av Turizmi	3	1,28
Doğa Temalı Şenlikler	20	8,51	Kano Sporu	3	1,28
Yayla Turizmi	20	8,51	Okçuluk	3	1,28
Deniz Turizmi	17	7,23	Paintball	3	1,28
Atlı Yürüyüş	14	5,96	Rafting	3	1,28
Gastronomi	13	5,53	Tenis	3	1,28
Oryantiring	12	5,11	Deve Gezintisi	2	0,85
Doğa Sporları	11	4,6	Fırın	2	0,85
Tabiat Eğitimi	11	4,6	İp parkuru ve Pentatlon	2	0,85
Dağcılık	10	4,26	Mavi Gölde Yüzme	2	0,85
Doğa Resmi Aktivitesi	8,0	3,40	Trenle Göl Turu	2	0,85
Kanyoning	8,0	3,40	Toplam		100

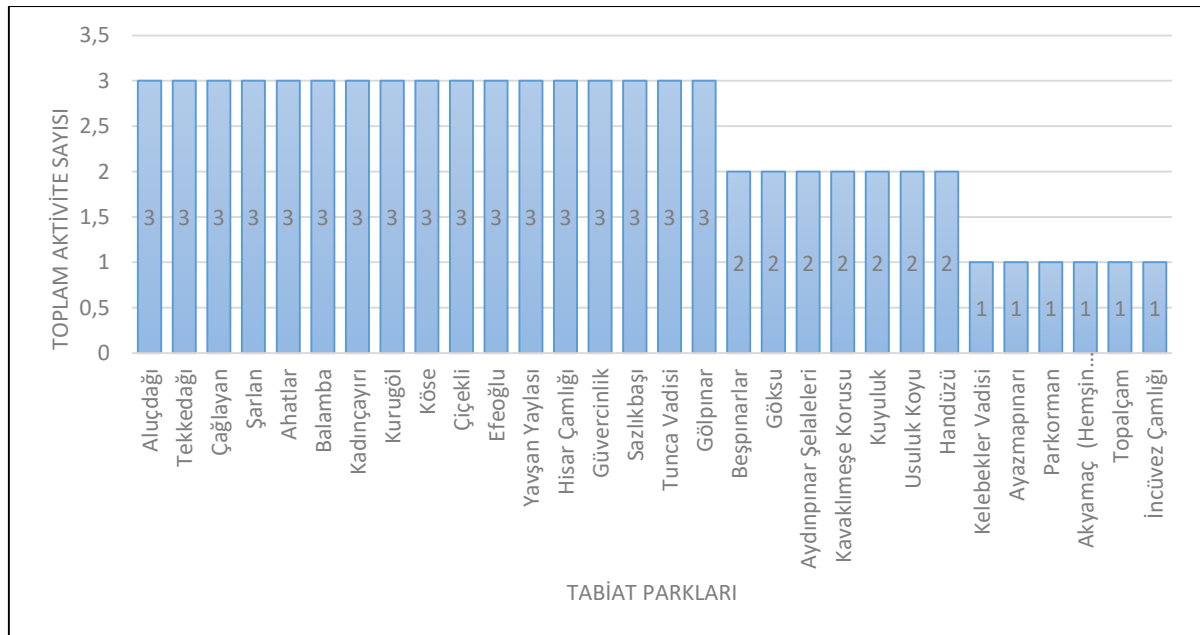
Aktivite zenginliği bakımından en fazla aktivitenin yapılabildiği tabiat parkları Şekil 3’te görülmektedir. Buna göre Karadeniz Bölgesi’nde, Samsun ili sınırları içerisinde yer alan Vezirsuyu tabiat parkı 21 farklı rekreasyonel aktiviteye olanak sağlayarak, ülkemizdeki rekreasyonel aktivitesi en zengin tabiat parkı olma özelliğindedir. Onu takiben en fazla aktivitenin yapılabildiği ikinci tabiat parkı ise yine Karadeniz Bölgesi’nde Bolu ilinde yer alan Abant Gölü Tabiat Parkı’dır. Bu tabiat parkı da 17 farklı rekreasyonel

aktiviteye olanak tanımaktadır. Harmankaya Kanyonu, Avcıkoru ve Şahinkaya Kanyonu Tabiat Parkları ise 15 farklı aktiviteye sahip diğer rekreasyon açısından zengin parklardır.

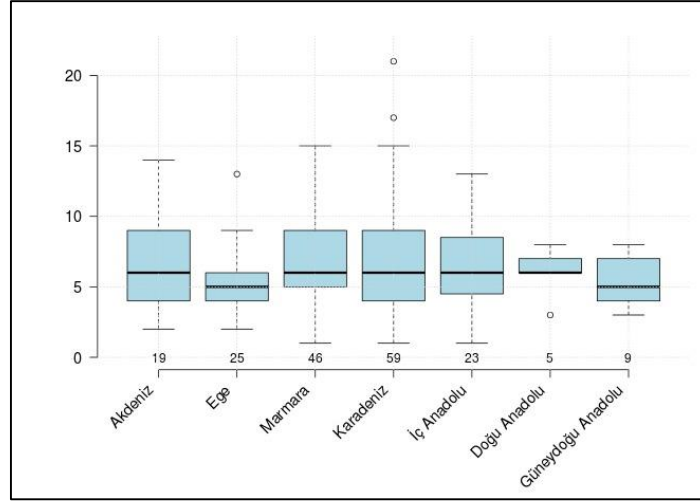
Şekil 3. Aktivite zenginliği en yüksek tabiat parkları

Aktivite zenginliği açısından en az aktivitenin yapılabildiği tabiat parkları Şekil 4'te görülmektedir. Kelebekler Vadisi, Ayazmapınarı, Parkorman, Akyamaç (Hemşin Şelaleleri), Topalçam ve İncüvez Çamlığı Tabiat Parkları tek aktivite olanağı olan parklardır.

Şekil 4. Aktivite zenginliği en düşük tabiat parkları

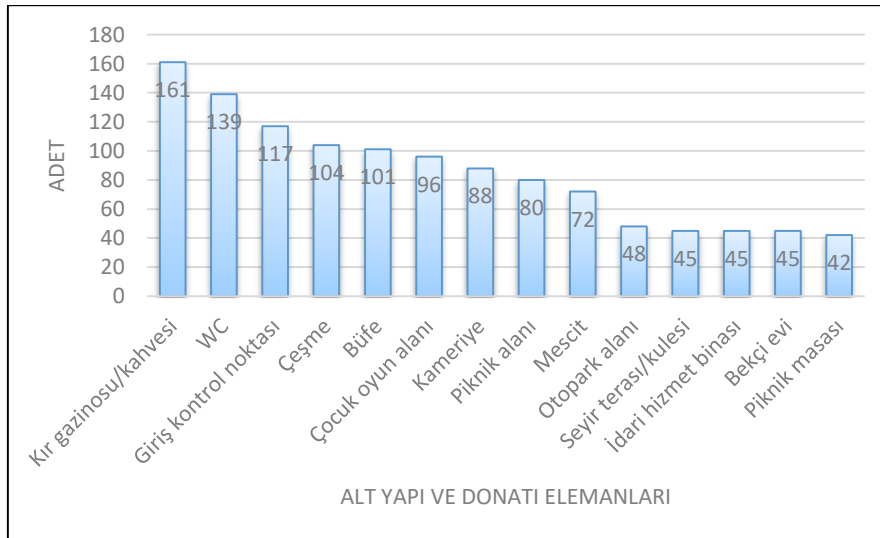
Türkiye'deki tabiat parkları sundukları rekreasyonel aktiviteler açısından değerlendirildiğinde, Akdeniz, Marmara, Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerindeki tabiat parklarının diğer bölgelerdeki tabiat parklarına göre daha zengin rekreatif imkanlar sağladığı görülmektedir. Şekil 5'e göre, bölgelerin medyan değerlerinin birbirine yakın olduğu, bununla birlikte Ege ve Doğu Anadolu bölgelerindeki tabiat parklarının aktivite zenginliği açısından birbirlerine benzer olduğu anlaşılmaktadır. Karadeniz bölgesinde ise birbirinden oldukça farklı sayılarda aktivite sunan tabiat parklarının olduğu dikkat çekmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Bölgelere göre tabiat parklarının dağılımı ve aktivite zenginliği

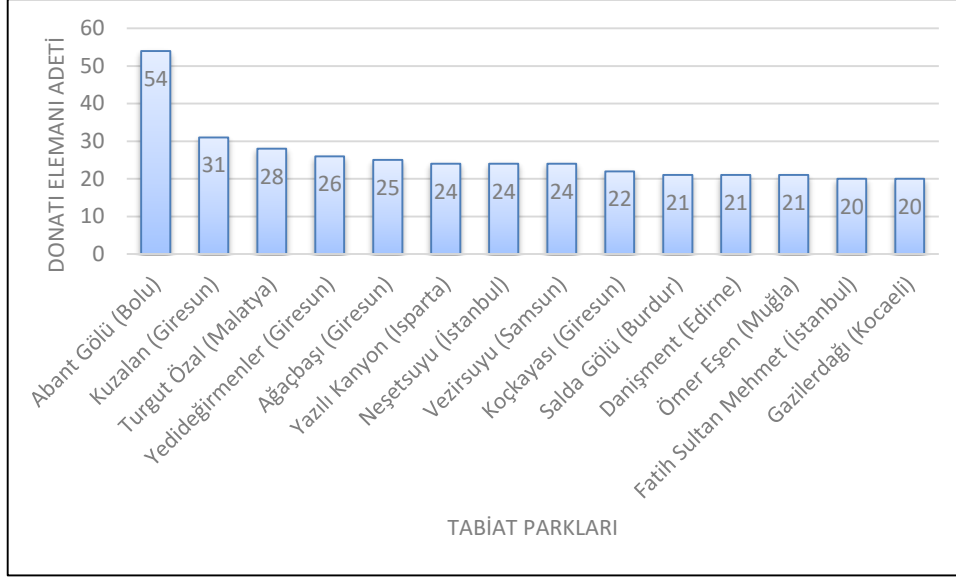
Tabiat Parklarının Alt Yapı ve Donatı Elemanlarına İlişkin Bulgular

Türkiye'deki tabiat parklarının fiziksel altyapı olanakları ve donatılar bakımından değerlendirdiğimizde; parkların büyük çoğunluğunda kır gazinosu/kahvesi/lokanta imkanına sahip olduğu görülmektedir. Oldukça önemli ihtiyaçlardan biri olan WC varlığı açısından tabiat parklarını değerlendirdiğimizde ise sadece 139 tanesinde yer aldığını söyleyebiliriz. Yine tabiat parklarının 117'sinde giriş kontrol noktaları yer alırken, 104'ünde çeşme ve 101'inde büfe bulunduğu dikkat çekmektedir. Yine en yaygın bulunan aktivite alanlarından biri çocuk oyun alanı, kameryeler, piknik alanları ve mescitlerdir (Şekil 6).

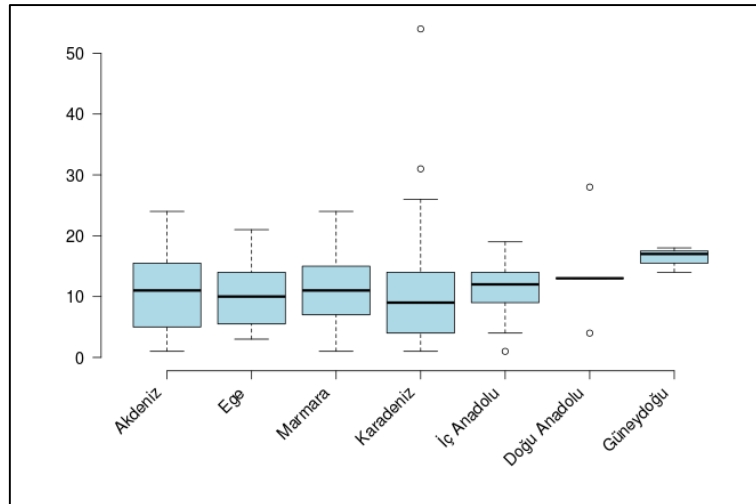
Şekil 6. Tabiat parklarındaki alt yapı ve donatı elemanları çeşitliliği

Fiziksel alt yapı ve donatı elemanı varlığı bakımından tabiat parkları irdelendiğinde Bolu'da yer alan Abant Gölü Tabiat Parkı toplamdaki 134 öğeden 54'ünü içermektedir. Yine Karadeniz Bölgesi'nde Giresun ilimizde yer alan Kuzalan Tabiat Parkı 31 öğe ile ikinci sırada yer almaktadır. Malatya'daki Turgut Özal Tabiat Parkı ise sahip olduğu 28 farklı öğe çeşidi ile üçüncü sırada yer almaktadır. Şekil 7'de 20'nin üzerinde altyapı ve donatı elemanına sahip tabiat parkları görülmektedir.

Şekil 7. Alt yapı ve donatı elemanı zenginliği açısından tabiat parkları

Türkiye'deki tabiat parkları sahip oldukları alt yapı ve donatı elemanları bakımından değerlendirildiklerinde, Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz bölgelerinin birbirlerine benzer yapıda ve sayıda oldukları görülürken; Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise bu sayının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Şekil 8'teki kutu grafiği incelendiğinde, bölgelerin medyan değerlerinin birbirine yakın olduğu (9-10) anlaşılmaktadır. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerindeki tabiat parklarının daha yeni tesis edilmelerinden dolayı alt yapı ve donatı elemanı ile ilgili eksikliklerinin varlığı dikkat çekmektedir.

Şekil 8. Bölgelere göre tabiat parklarının dağılımı ve alt yapı elemanları açısından zenginliği

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Türkiye'deki tabiat parklarının rekreasyonel aktiviteleri ile sahip oldukları alt yapı ve donatı elemanları açısından analizi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Buna göre Türkiye genelinde en

fazla tabiat parkı bulunan il İstanbul (26) olup, bunlardan 15 tanesinin doğal sit varlığına sahip olduğu görülmektedir. Kapladıkları alan açısından tabiat parkları değerlendirildiğinde ise Balıkesir ilinde bulunan Ayvalık adaları tabiat parkının 19624 ha. ile en büyük tabiat parkı olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda 194 adet parkın aktivite ve alt yapı özelliklerine ilişkin bilgilere ulaşılmıştır. Buna göre, incelenen tabiat parklarında toplam 53 farklı rekreatif aktivite yapıldığı tespit edilmiştir. Türkiye'deki tabiat parklarında en yaygın olarak yapılabilen aktiviteler ise sırasıyla; doğa yürüyüşü (%72,34), fotoğrafçılık (%63,83), piknik (%59,57), çadırli kampçılık (%31,49), bisiklet sporu (%30,64), yaban hayatı gözlemciliği (%27,23) ve günübirlik kullanım (%24,68) şeklinde sıralanmaktadır. Tabiat parklarındaki aktivitelerin zenginliği açısından bakıldığında ise her tabiat parkının ortalama 5-6 farklı aktiviteye olanak sağladığı ve bunun neredeyse her bölge için geçerli bir değer olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, bazı tabiat parklarında 20'ye yakın aktivitenin yapılabildiği görülmektedir. Korunan alanlardaki rekreasyon aktivitelerinin çeşitliliği bu alanların rekreasyonel açıdan tercih edilebilirliğinde önemli bir etkidir. Bununla birlikte, bu alanlardaki etkinliklerin alanın doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilir yönetimine uygun şekilde planlanması gerekmektedir. Nitekim, Gül ve ark. (2005)'in Gölcük Tabiat Parkı'nın rekreasyon uygunluk analizi ile potansiyel alanlarının belirlenmesini konu alan çalışmalarında, parkın sadece %10 birim karesinin rekreasyonel tesis ve etkinlik için çok uygun olduğu belirtilmiştir.

Bununla birlikte tabiat parklarındaki alt yapı ve donatı elemanlarının yeterli düzeydeki varlığı kullanıcıların rekreasyonel memnuniyeti üzerinde doğrudan etkili olup (Uzun ve ark. 2019), korunan alanlardaki rekreasyon mekanlarında yoğun bir şekilde kullanılmaktadır (Aksu 2015). Çalışmamızda değerlendirilen tabiat parklarının alt yapı özellikleri ve donatılar açısından incelediğimizde ise 114 farklı donatı ve alt yapı elemanının kaydedildiği görülmüştür. İncelenen tabiat parklarında en yaygın olarak bulunan alt yapı ve donatılar sırasıyla; Kır gazinosu/kahvesi/lokantası (%89), WC (%77), Giriş kontrol noktası (%65), Çeşme (%57), Büfe (%56) ve Çocuk oyun alanı (%53) şeklindedir. Alt yapı ve donatı elemanları açısından incelendiğinde en zengin alt yapının 54 öge ile Abant Gölü Tabiat Parkına ait olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki tabiat parklarında yapılan çalışmalarda alt yapı ve donatılara yönelik olarak; tanıtım ofisi eksikliği (Öztürk ve Gül 2020, Polat ve Polat 2016) ve güvenlik birimi/hizmetleri problemleri (Birinci ve ark. 2016, Öztürk ve Gül, 2020) olduğu vurgulanmaktadır. Benzer şekilde çalışmamızda da bu alt yapı ve donatı elemanlarının eksikliği dikkat çeken bir konu olmuştur. Veriler değerlendirildiğinde incelenen tabiat parklarının sadece 36 tanesinde alan içinde dağılmış halde güvenlik noktalarının tesis edildiği görülmektedir. Aynı şekilde ziyaretçi tanıtım merkezi bulunduran tabiat parkı sayısı da 22 olarak belirlenmiştir.

Tabiat parkları sahip oldukları doğal ve kültürel nitelikleri ile zengin bir rekreasyon imkanı sunarak öne çıkan alanlardır. Bununla birlikte bu alanların ziyaretçiler ve yerel halk tarafından bilinmesini sağlayacak bilgilendirici ve buldukları peyzajı tanıtıcı birimlere/donatılara ve etkinliklere yeterince sahip olmadığı görülmektedir. Bu durum ülkemizdeki tabiat parkları ile ilgili çalışmalarda da (Birinci ve ark. 2016, Polat ve Polat, 2016, Başkaya 2017, Öztürk ve Gül 2020) vurgulanan bir tespit olarak bilinmektedir. Tabiat parklarının doğa ve peyzaj koruma açısından daha etkin bir araç olarak kullanılması için tanıtım ofislerinin/donatılarının tüm tabiat parkları için yaygınlaştırılması önerilmektedir. Ayrıca bazı tabiat parklarında eğitsel amaçlarla desteklenmiş ekolojik turlar (Boraboy Tabiat Parkı, Davulbaztepe Tabiat Parkı, Oluközü Tabiat Parkı) resim çizme aktivitesi (Abant Gölü Tabiat Parkı, Ayıkayası Tabiat Parkı, Vezirsuyu Tabiat Parkı), tabiat eğitimi (Cemal Tural Tabiat Parkı, Altıparmak Tabiat Parkı) doğa temalı şenlikler (Balamba Tabiat Parkı, Göztepe Tabiat Parkı) gibi rekreasyonel aktiviteler de dikkat çekmektedir. Bu aktivitelerin, her tabiat parkının sunduğu potansiyele

göre yaygınlaştırılması da korunan alanların ve koruma farkındalığının artmasını sağlayacak stratejilere katkı sağlayacaktır.

Tabiat parklarının büyük bir kısmının aynı zamanda doğal sit niteliğine de sahip olduğu da dikkat çeken bir başka husus olmuştur. Surat ve ark. (2014)'ün Borçka Karagöl Tabiat Parkı'nın rekreasyonel kullanımını konu alan çalışmalarında, korunan alanların ekolojik, kültürel ve doğal yaklaşım doğrultusunda planlandıklarında, halkın rekreasyonel gereksinimlerini karşılayacak yeterli birer kaynak oldukları sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde Akten ve Gül (2014)'ün Gölcük Tabiat Parkı örneğinde yaptığı çalışma sonucunda, parkta kontrolsüz ve bilinçsiz yapılan rekreasyon ve turizm amaçlı kullanımlar sonucunda mevcut kaynak değerlerinin olumsuz etkilendiği görülmüştür. Bu nedenle alanın yönetim planının yapılması ve rekreasyonel aktiviteler için de mekânsal taşıma kapasitesinin belirlenmesinin gerektiği sonucuna varılmıştır. Atmış ve ark. (2020)'nin Batı Karadeniz Bölgesi'ndeki 9 tabiat parkında gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda, tabiat parkı kullanıcılarının çoğunluğunun geldikleri yerin bir korunan alan olduğunu bilmedikleri ve bu parklara ait tanıtımların yetersiz olduğu sonucuna varmışlardır. Benzer şekilde Sezer ve Bekdemir (2017)'nin Kuzalan Şelalesi Tabiat Parkı'nı konu alan çalışmalarında; koruma-kullanma dengesine dikkat edilmesi durumunda rekreasyonel aktivitelerin gerçekleştirilebilmelerinin mümkün olabileceği söylenmiştir. Şahbaz ve Altınay (2015)'in Türkiye'deki Milli Parkların rekreasyon aktiviteleri açısından değerlendirilmesini konu alan çalışmalarında ise; parkların özelliklerine göre rekreasyonel olarak kullanımlarının farklı olduğu, kullanımlarının ağırlıklı olarak bir bölgede yoğunlaştığı ve bundan ötürü de doğal kaynaklarda tahribatlar olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde çalışmamızda rekreasyonel kullanımın çok daha yoğun olduğu ve özellikle doğal sit özelliği gösteren tabiat parklarında kullanımlardan kaynaklanan olumsuzlukların var olabileceği göz önüne alınarak planlama süreçlerinde dikkat edilmesi gereklidir.

Sonuç olarak, tabiat parkları, ülkemizdeki rekreasyon ihtiyacının karşılanmasında etkin ve yaygın bir araç olarak kullanılmaya başlamış bir statü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, bu alanlardaki turizm/rekreasyon aktiviteleri bu alanların korunmasına gerekçe oluşturan doğal ve kültürel kaynak değerleriyle çelişebildiği (Akten ve Gül 2014) bilinen bir gerçekliktir. Tabiat parklarındaki rekreasyon aktivitelerinin doğal ve kültürel kaynak değerleri ile uyumlu (Akten ve Gül 2014), yeterli düzeyde ve doğayla uyumlu malzemelerden tasarlanan estetik alt yapı ve donatılarla desteklenmiş (Aksu 2015), ziyaretçilere yönelik doğa koruma farkındalığını sağlayacak niteliklerle geliştirilmesi; korunan alanların misyonunu yerine getirmesinde büyük katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

Aksu, Ö. (2015). Korunan Doğal Rekreasyon Alanlarında Donatı Elemanlarının Tasarımları: Altındere Vadisi Milli Parkı Örneği. *Kastamonu University Journal of Forestry Faculty*, 15(2), 267-278.

Akten, S., Gül, A. (2014). Korunan Doğal Alanlarda Ziyaretçilerin Olası Etki Düzeyleri Önlem ve Standartların Belirlenmesi (Gölcük Tabiat Parkı Örneği), *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, 15: 130-139.

Altunöz, Ö., Tırıl, A., Arslan, Ö.E. (2014). Hamsilos Tabiat Parkı'nın Rekreasyon Potansiyelini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, *Journal of Recreation and Tourism Research (JRTR)* 2014, 1 (1) 20-38.

Atmış, E., Günşen H.B., Yıldız, D. (2020). Tabiat Parklarının Korunan Alan Statülerinin Değerlendirilmesi: Batı Karadeniz Örneği, *Turkish Journal of Forestry*, 21(2): 148-158.

Başkaya, Z. (2017). Küçükemalı Tabiat Parkı'nın (Pazaryeri-Bilecik) Eko-Turizm Ve Rekreasyonel Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. *Asos Journal The Journal of Academic Social Science* 5(60): 164-188.

Birinci, S., Zaman, M., Bulut, İ. (2016). Limni Gölü Tabiat Parkının (Gümüşhane) Rekreasyon Potansiyeli. *Journal of International Social Research*, 9(46).

Dal, İ., Karayılmazlar, S.A. (2019). Balamba Tabiat Parkı Açık Hava Rekreasyon Potansiyelinin Değerlendirilmesi, UBAK Uulslararası Bilimler Akademisi, 55-68.

Gül, A., Örucü, K., Karaca, Ö. (2005). Korunan Alanlarda Rekreasyon Uygunluk Analizi ile Potansiyel Alanlarının Belirlenmesi (Gölcük Tabiat Parkı Örneği), Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, 8-10 Eylül, SDÜ Isparta.

Kaptan Ayhan, Ç. (2019). Ayazmapınarı Tabiat Parkı'nın (Bayramiç, Çanakkale) Rekreasyonel Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Cilt 7, Sayı 1, 219 – 228.

Özçalık, M. ve Kumru, S.N. (2019). Kapiçam tabiat parkı'nın gülez yöntemine göre rekreasyon potansiyelinin belirlenmesi. Turkish Journal of Forest Science, 3(2): 129-141.

Öztürk, B.Ö., Gül, A. (2020). Başpınar Tabiat Parkı'nın Rekreasyonel Planlama Açısından İrdelenmesi, Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, 5(1): 11-34.

Polat, S ve Aktaş Polat, S. (2016). Rekreasyonel tabiat parklarının korunan alanlar kapsamında incelenmesi: Mersin ili örneği, Social Sciences.

Sezer, İ., Bekdemir, Ü. (2017). Kuzalan Şelalesi Tabiat Parkı'nın Coğrafi Özellikleri ile Ekoturizm ve Rekreasyon Olanakları Bakımından İncelenmesi, Turkish Studies, Vol 12/29, 505-544.

Surat, H., Surat, B.Z., Özdemir, M. (2014). Korunan Alanların Rekreasyonel Kullanımı ve Yerel Halkın Farkındalığı: Borçka Karagöl Tabiat Parkı Örneği, II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu, 22-24 Ekim, Isparta.

Şahbaz, R.P., Altınay, M. (2015). Türkiye'deki Milli Parkların Rekreasyon Faaliyetleri Açısından Değerlendirilmesi, Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 125-134.

Tekin, H., Erdönmez, C., Özgüç Erdönmez, İ. M., Kart Aktaş, N., Bekdemir, A. P., Öztoprak, Ö., Tekşen, S. (2014). Tabiat Parkı – Mesire Yeri (Orman İçi Dinlenme Yeri) Kavramları ve Tabiat Parkı Belirleme Kriterleri Üzerine Yeniden Yapılandırma Önerisi: Belgrat Ormanı Örneği. Orman Genel Müdürlüğü Marmara Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Projesi. 135s. İstanbul.

Uzun, A., Oğlakçı, B., Yiğit R. (2019). Değirmen Boğazı Tabiat Parkı Donatı Elemanlarının ve Ziyaretçilerin Rekreasyonel Memnuniyetinin Değerlendirilmesi, II. Uluslararası Coğrafya Eğitim Kongresi (UCEK-2019). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 3-5 Ekim 2019, Eskişehir.

URL-1. TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, www.mevzuat.gov.tr (Erişim tarihi: 20/07/2021).

URL-2. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, www.tabiat.gov.tr (Erişim tarihi: 10/04/2021).

Dergiye başvuru tarihi: 30.09.2021

Yayınlanmaya kabul edilme tarihi: 04.12.2021